

JAUME MASCARELL

(Vila-real, 1512-?)

UN CATEDRÀTIC DE DRET AL SERVEI DE LA CIUTAT DE VALÈNCIA I DE FELIP II

per VICENT GIL VICENT

Fou Rafael Martín de Viciana el primer en cridar l'atenció sobre misser Jaume Mascarell a la tercera part de la seua *Crónica de Valencia*, publicada l'any 1564: "En esta villa [de Vila-real] hay entre otros linages antiguos el del apellido Mascarell, del qual procedió micer Jayme Mascarell, **doctor en derecho ordinario, asesor del potanvezes de general gobernador en esta ciudad y reyno.** Al qual por la buena **administración de Justicia** que en su oficio hazia meresce alabança. Otro sí, fue **abogado patrimonial de amortizaciones reales y abogado del brazo militar y por aquel fue con embaxada a Flandes**".

En 1947, el Dr. Gerónimo Vives de Portes en la seua "copia hecha a la letra de Viciana" transcriu aquesta referència. Mundina, en 1873, resumeix el més vistós del curriculum de Jaume Mascarell (destacat en negra al text de Viciana) i de collita pròpia afegeix: "y jefe de la administración de la nación española, a quien todas las naciones han admirado por su saber y prudencia en el gobierno". Aquesta ressenya la repeteix Balbás en els seus *Castellonenses Ilustres* (1883). Serà Martí Cercós qui, ja en 1893, matise aquesta visió romàntica i exagerada del personatge i torne a recuperar el text original de Viciana. Sarthou, en el volum dedicat a la província de Castelló de la *Geografía General del Reino de Valencia* (1913), redueix la citació de Mundina a una concisa referència. En 1974, amb el títol "El embajador Mascarell" es publica un intent de ressenya biogràfica en la "Hoja Informativa del Socio". Aquesta voluntariosa biografia popularitza el personatge,

amb aquest sinònim en la llista de carrers de la ciutat, provocant certes confusions repetides des d'aleshores en distintes publicacions locals. L'intent recent (*Poble*, 1 [octubre, 1995], p. 41) de denunciar aquestes confusions (considerades com un "greu error") a partir de la confrontació documental d'una referència de cert Jaume Mascarell citat per Benito Traver, ha confòs encara més la identitat del Jaume Mascarell elogiat per Viciana.

Benito Traver no cita el Jaume Mascarell de la *Crónica*. En un dels seus originals intents de donar-li un to d'erudició documental al seu plagi dels *Apuntes históricos* de Nebot (manuscrit encara inèdit que Traver publica gairebé fil per randa en 1909 amb el títol de *Historia de Cillarreal*) cita a certs Jaume Mascarell i Jaume Martorell com exemple dels síndics de Vila-real a les Corts valencianes. Certament cap Mascarell va anar-hi a les Corts de 1415. I malgrat la documentada referència donada a

l'esmentat article, és molt improbable que aquell any Jaume Martorell representara a Vila-real en aquesta convocatòria de corts, car aquesta suposada reunió del 1415 mai es va arribar a celebrar (les Corts convocades el 1413 es van endarrerir fins el 1417-1418). Per la qual cosa la sagaç matisació cronològica de l'article no aporta res nou. D'altra banda, lluny d'intentar aclarir qui va ser "l'ambaixador Mascarell" com sembla deduir-se del seu cridaner títol: "Una important confusió entorn a l'ambaixador Mascarell", es dedica a puntualitzar a Benito Traver sense tractar de documentar el personatge al qui semblava voler dedicar la seua cabdal aportació. Açò no deixa de ser xocant si tenim en compte que una atenta lectura de la tercera part de la *Crònica de Viciana* dóna totes les claus necessàries per a conèixer amb detall al verdadera personalitat de misser Jaume Mascarell.

VICIANA I LA FAMILIA MASCARELL

Totes les referències que d'ell dóna el cronista de Borriana són fàcilment confrontables en la documentació que sobre la seua activitat s'ha conservat en distintes arxius. I, fins i tot, sense necessitat de consultar documentació original es pot iniciar un estudi ampli i ambiciós del personatge només acudint a la nombrosa bibliografia clàssica valenciana dels segles XVI i XVII, d'ús quotidià entre bibliòfils i bibliotecaris.

L'interés de Viciana pels Mascarell de Vila-real s'explica si tenim en compte (com va demostrar José María Doñate i Sebastián García

MARTÍ DE VICIANA, GRAN AMIC DELS MASCARELL

Martínez en els dos millors estudis realitzats sobre l'autor de la *Crònica*) les vicissituds editorials i les traves amb les quals es va trobar el cronista a l'hora de publicar les distintes impressions de la seua cabdal obra. A principis del segle XIX, el tenaç bibliòfil Francesc Xavier Borrull apuntava alguna de les principals famílies aristocràtiques (com la de Corella i de Rojas i Sandoval menyscabada per passatges del text) com a responsables de la desaparició de tots els exemplars editats o manuscrits de la primera part; de les mutilacions i alteracions amb les quals coneixem la segona; i de les dificultats que Viciània va trobar a València a l'hora d'imprimir la tercera part (que acabà estampanant-se a Barcelona). Malgrat d'aquest rebuig Viciània va aconseguir del Consell de Vila-real en quatre ocasions subvencions per a la seua *Crònica* (constatades documentalment per Doñate el 1562 i 1564). Darrere de cada subvenció estan els Mascarell: el pare Francesc Mascarell, batlle, i el seu fill Lluís, justícia. Això podria explicar la presència del llinatge a la *Crònica*. Ara bé, tal vegada l'interès d'un notable com el notari Mascarell per subvencionar al cronista de Borriana no va ser tant el fet de deixar testimoni (pagat) per a la posteritat, ajudar l'amic en època de dificultat (les relacions dels Mascarell amb els Viciània estan documentades des de les Germanies) o oposar el criteri de les viles reials als desitjos de la noblesa, com el fet de complir certs interessos del duc de Sogorb. Resulta una hipòtesi interessant considerar la possibilitat que el duc Alfons d'Aragó (elogiat freqüentment en l'obra) veia de bon grat que es feren públics certs passatges obscurs d'alguna de les famílies aristocràtiques enemigues, a la vegada que s'enaltien els seus.

Les relacions dels Mascarell amb la casa ducal d'Alfons d'Aragó estan documentades des del 1520. El personatge clau del llinatge dels Mascarell, el notari Francesc, fou un decidit antiagermanat i va col·laborar obertament amb el duc de Sogorb i el

DIPUTATS I SECRETARIS A LES CORTS VALENCIANES

governador Rampson de Viciània. D'altra banda, a través dels Cucaló de Montull va actuar com a notari en diverses escriptures subscrietes pel títol Segorbe i Cardona. D'aquesta relació amb una de les famílies més importants de l'aristocràcia valenciana es beneficià el seu fill misser Jaume Mascarell.

UN ADMINISTRADOR ERUDIT.

Fill segon del notari Francesc Mascarell i de Franciscina, nascut a Vila-real l'any 1512, Jaume Mascarell va ser ordenat capellà probablement en 1526 (als 14 anys). Aquest any presenta "lletres apostòliques" al vicari de Nules reclamant el benefici de mossen Çabat. Amb aquesta renda i part de l'herència que li pertocava de la seua mare inicia en 1525 estudis a la Facultat d'Arts de la Universitat de València. Coneixem amb detall la seua vida acadèmica al si de la Universitat de València pels *Libros de Grados del Estudi General de Valencia* (11 volums, 1521-1561). Per aquesta font sabem que en 1534 es gradua de Batxiller (4 d'abril) i de Mestre en Arts (15 d'octubre) amb la qualificació: "tamquam benemeritum et valde codignum et nemine descrepante". El 22 de desembre és nomenat assessor del justícia criminal de la ciutat de València, en substitució de Pere Montcada (*Llibre de mimories...* 1308-1644). El títol de Mestre en Arts (doctor) i l'exercici d'assessor (advocat) del justícia li permeten accedir a la càtedra de Dret

Canònic (els catedràtics eren elegits i designats anualment per la ciutat, reunida en Consell, en presència del rector de l'Estudi), Des del 1535 fins al 1537 ocupa la titularitat d'aquesta càtedra. Entre 1527 i 1541 és elegit *examinador* de la Universitat (es responsabilitza davant la ciutat de la concessió dels graus de batxiller i mestre).

L'any 1544 forma part de la casa dels ducs de Segorbe i Cardona. Amb el seu seguici acompanya "en embajada" el príncep Felip. Per l'humanista Calvete de la Estrella (*Felicissimo viage del muy Alto y Poderoso Principe Don Phelippe ... desde Epaña a sus tierras de la baxa Alemaña ...* En Anvers, en casa de Martín, 1552) sabem que aquesta ambaixada va durar dos anys (1548-1550), durant els quals visita Gènova, Milà, Màntua, Trento, Innsbruck, Múnic, Heidelberg, Brussel·les, Gant, Bruges, Utrech, Maastrich.

Al seu retorn, torna a ocupar el seu càrrec d'assessor del justícia criminal de València (nomenat el 22-12-1551). El 21 de juny de 1552 "per haver estat elegit assessor del Portant veus del General Governador" és substituït per misser Joan Batiste Panedes.

Del 5 de juliol al 27 de febrer participa activament en les Corts de 1552, sent elegit ("elet" o "sindic") per a representar al patrimoni reial en la comissió formada per al cobrament de la "tacha" (rebut de caràcter extraordinari per recaptar l'ajuda

econòmica acordada per les Corts per al rei).

En l'elecció dels importants càrrecs proporcionats a misser Jaume Mascarell va pesar, sobretot, la seua incondicional vinculació al duc de Sogorb. Entre 1553 i 1562 es reprén el bandolerisme nobiliari (venjança entre famílies aristocràtiques rivals) amb la sanguinària rivalitat entre els Pardo de la Casta i els Figuerola, embolicant amb la seua xarxa els membres de les principals famílies del regne. Davant d'aquest panorama és lògic que el duc de Sogorb recolzara les seues pretensions i accions amb gent de la seua casa situada en llocs claus i estratègics de l'administració i de la decisió política. L'advocat Jaume Mascarell il·lustra aquesta realitat. Com a assessor del justícia criminal i posteriorment del governador general del regne i del mateix virrei es va ocupar prioritàriament de qüestions d'ordre públic.

De fet, la primera qüestió amb la qual queda de manifest la seua habilitat fou la repressió de les bandositats dels Figuerola, Borja, i Tallada. En 1554, Diego d'Aragó, fill del duc de Sogorb, va ser ferit de mort a València per Diego de Borja, paborde de la Seu; Francesc de Sajes, criat del mestre de Montesa, i Gabriel de Figuerola, segons un pla ordit per aquest i pel mestre per venjar l'execució ordenada pel duc de tres dels seus sicaris. La reacció del virrei, duc de Maqueda (emparentat amb el duc), fou immediata i davant el poc èxit de les seues requisitòries contra el de Borja, el duc de Sogorb retrasará la seua venjança fins ser nomenat virrei (1559-1563). En 1562 (la data és significativa : subvencions del Consell de Vila-real a Viciàna) Felip II autoritzava executar a Diego de Borja i processar el germà d'aquest Felipe Manuel, mestre de Montesa, autèntic cervell del clan Figuerola, Borja i Tallada

ASSESSOR DEL VIRREI

En 1556 com assessor del braç militar (noblesa) assisteix "en embaixada" (enviat en representació de) al

Capítol de l'Ordre del Toisó, celebrat en Anvers el 3 de març, en el qual es nomena al duc de Sogorb cavaller de l'Ordre. El fet fou recullit pels coetanis als *Fastos valentinos*, a *Varias noticias de cosa curiosa* i en la *Notice et Extraits* de Vandemesse. Per la qual cosa, cal suposar que a aquesta "ambaixada" és a la que amb tota seguretat fa referència Viciàna.

Més interessant que el fet de l'ambaixada, pel qual se l'ha volgut popularitzar com "l'ambaixador Mascarell", és la seua actuació com assessor dels virreis des del 1563 fins 1575. Des de la mort del virrei Alfons d'Aragó, l'octubre de 1563, va ocupar interinament el virregnat Juan Llorenç de Villarrasa, governador de València (és a dir, "portant-veus de general governador" segons la nomenclatura foral) i amb ell el seu assessor, l'advocat Mascarell. Per la "Memòria de los Virreyes que ha havido hasta el dia de hoy [1663]" (manuscrit inclòs dintre del *Libro de cosas sucedidas en la ciudad de Valencia*) sabem que misser Jaume Mascarell va demostrar una "considerable experiència" política. Aquesta experiència es perpetuarà en el càrrec (un dels més importants del regne) al llarg dels virregnats del conte de Benavente (1567-1560); Luis Ferrer (1572-1575) i Vespasià de Gonzaga i Colonna (1575-1578).

L'assessor del virrei destacà per

EL REI FELIP II

l'habilitat amb la qual manejà una de les qüestions més preocupants del segle XVI: la vigilància de la costa a causa dels constants atacs dels pirates i els seus perillous contactes amb les aljames morisques. Durant la dècada dels anys cinquanta a la memòria dels valencians tenien sinistra fama els Barbarroja, Dragut i Salah Rais. Els seus atacs i saquejos van posar de manifest que la xarxa de baluards i torres de guaita disseminats al llarg del litoral valencià no oferia garanties. Les Corts de 1552 van demanar i van obtenir la construcció d'una nova sèrie de torres i talaies que completaren la línia defensiva. Però no serà fins el 1561, quan Felip II s'interessa per fortificar el nostre litoral i envia Giovanni Battista Antonelli a supervisar el territori. Els informes de l'enginyer i arquitecte militar Antonelli van comptar amb la decidida col·laboració de l'assessor dels virreis. En serveix d'exemple la planificació de la remodelació dels baluards de Vila-real (1562-1563) i el traçament d'una nova torre a les boques del riu Millars (Torre del Millars, bastida entre 1563 i 1569). Els germans Mascarell, Lluís des de Vila-real i Jaume des del seu alt càrrec a València, acceleraren la modernització de les defenses de la vila de ser-hi certa i mesurada la notícia recollida a les lletres del virrei Gonzaga i als informes d'Antonelli, conservats a la Biblioteca de la Universitat de València i a la Biblioteca Central Militar de Madrid.

La seua darrera aparició com a càrrec públic es del 1575 en les exèquies celebrades per la Universitat de València a la mort de Francisco Ramón Folch, duc de Sogorb, i la darrera referència que sobre ell conec es del 1586, quan el catedràtic de Retòrica i Oratòria, Gaspar Geurau de Montmajor, el ridiculitza en la seua satírica *Breu descripció dels que anaren a besar les mans de sa magestad del Rey D. Phellipp* Pels càrrecs d'assessor ocupats al llarg de la seua vida (relacionats amb qüestions d'ordre públic, gairebé sempre), d'ell diu que és "a qui mes plau/ser lo bochi/del Rey paschi".